

Lidové noviny, 18. února 2020

DISKUSE

Dvě mouchy jednou novelou

JAKUB ČERNÝ
analytik
Rekonstrukce státu

Pod nezávislou kontrolou je dnes jenom polovina veřejných peněz. Nejvyšší kontrolní úřad vidí pouze na státní hospodaření, ovšem na státní firmy, kraje, statutární města a jejich podniky už nedohlédne. Snahy umožnit úřadu kompletní kontrolu všech veřejných peněz přitom už roky brzdí právě samosprávy s odkazem na přebujelost současných kontrol. Protikorupční platforma Rekonstrukce státu proto přinesla návrh, jak kontroly lépe koordinovat a ulevit tak hlavně malým obcím i podnikatelům. Klíčovou roli v řešení kontrolní zátěže by měl mít právě NKÚ.

Nejvyšší kontrolní úřad hlídá hospodaření státních institucí v souhrnné hodnotě 1,2 bilionu korun. Protikorupční organizace dlouhodobě usilují o rozšíření jeho působnosti, které by pod nezávislý dohled dostalo další bilion a půl z veřejných peněz. O novele zákona umožňující, aby kontrolóri nahlédli i na rozpočty státních firem či samospráv, však politici bez výsledku mluví více než 10 let.

Ke změně zákona je třeba upravit ústavu – a tedy souhlas Poslanecké sněmovny i Senátu. Zejména ze Senátu však po mnoho let zní, že na obce nelze posílat další kontroly, protože už jsou nyní zavaleny kontrolami jiných státních orgánů. Jakkoliv jde tedy novela zákona o NKÚ ve sněmovně již do třetího čtení, není jisté, zda uspěje.

NKÚ nezná plošné kontroly

V jednom bodě se kritici návrhu ze Senátu mýlí: kontroly Nejvyššího kontrolního úřadu nezatíží malé a středně velké obce. Podle aktuálního návrhu by se měly týkat pouze krajů, hlavního města Prahy a 27 statutárních měst. Tedy největších samospráv, které však spravují třetinu finančních prostředků všech obcí.

Kontrola NKÚ navíc nikdy neprobíhá plošně, ale pouze výběrově, a drtivou většinu obcí by proto měla minout. V letech 2015 až 2017 NKÚ provedl kontrolu 21 obcí a 17 krajů v souladu se svou pravomocí kontrolovat nakládání s dotacemi. S novými pravomocemi se očekává rozšíření množství kontrol přibližně o čtyři procenta, tedy o sedm kontrol ročně. Lze tak říci, že NKÚ působí především preventivně.

V jednom však má senátní kritika pravdu: kontroly různých státních orgánů zatěžují obce více, než je únosné.

Někteří starostové podle svých slov tráví administrativou spojenou s kontrolami i více než 300 hodin ročně. Je pochopitelné, že tento čas by zastupitelé raději věnovali práci pro obec.

Hlavní problém tkví v tom, že neexistuje přehled o tom, kam jednotlivé státní kontrolní orgány posílají své kontroly. Protikorupční platforma Rekonstrukce státu proto vloni přišla s návrhem, jak lépe koordinovat práci kontrolních orgánů. Pomoci by měl mimo jiné nový informační systém a pravidelné vyhodnocování efektivity systému kontrol, které bude provádět NKÚ.

Aktuálně už sice existuje takzvaný modul koordinace plánování ministerstva financí, v něm se ovšem nenacházejí zdaleka všechny kontrolní orgány, a proto k ucelenému přehledu nestačí. Měla by tudíž vzniknout nová evidence, kam budou všechny kontrolní orgány zanášet své plány na kontroly i kontroly již provedené.

Pro malé obce platí „třikrát a dost“

Všichni kontrolóri by také měli povinnost nahlédnout do systému předtím, než zahájí další kontrolu. Systém sám jim bude hlásit, kdy je obec již významně zatížena kontrolami. To bude signál pro kontrolory, ať se, pokud je to možné, tentokrát vydají jinam. Po-

kud toto varování neuposlechnou, budou to muset starostovi dané obce zdůvodnit.

A teď to podstatné: kde leží ona hranice takzvané „významné kontrolní zátěže“? V kontrolním řádu má být nově definováno, že dvě současně probíhající a nekoordinované kontroly jsou významnou kontrolní zátěží, stejně jako druhá kontrola téže věci v jednom kalendářním roce. Právě tak by mělo být zajištěno, že obce nebudou zahlceny kontrolami.

Spravovat a dohlížet na funkčnost systému by mohl přirozeně právě NKÚ – který je v nezávislé pozici i vůči ostatním kontrolním orgánům státu. V příměřené míře by NKÚ v budoucnu mohl umožnit nahlížet do evidence kontrol i veřejnosti.

Návrh řešení, které by obcím ulevilo od nadbytečných kontrol, předložili poslanci Martin Kupka, Marek Benda (oba z ODS), Marek Výborný (KDU-ČSL) a Vit Rakušan (STAN) jako pozměňovací návrh k novele zákona o NKÚ. Pokud tedy vše vyjde, je na dosah řešení, které by „sfouklo“ hned dva problémy jednou novelou. Lepší kontrolu hospodaření státních firem, ale také méně byrokracie pro obce.